

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
TREČIASIS SKYRIUS
NUTARIMAS DĖL

Kęsto RAMANAUSKO pareiškimo Nr. 74420/01
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), 2005 m. balandžio 26 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininko A.B. BAKA,
teisėjų J.-P. COSTA,
R. TÜRMEŅ,
K. JUNGWIERT,
M. UGREKHELIDZE,
A. MULARONI,
E. FURA-SANDSTRÖM,

ir *skyriaus kanclerės pavaduotojo* S. NAISMITH,
atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą 2001 m. rugpjūčio 17 d.,
atsižvelgdamas į Vyriausybės atsakovės pateiktą poziciją ir į
pareiškėjo kaip atsakymą pateiktą nuomonę,
atsižvelgdamas į tai, kad nuo Lietuvos išrinkta teisėja D. Jočienė
nusišalino nuo bylos nagrinėjimo (28 taisyklė) ir į tai, kad atsakovė
Vyriausybė dalyvauti vietoje jos paskyrė nuo Prancūzijos išrinktą teisėją
J.-P. Costa (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir 29 taisyklės 1 punktas),
po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pareiškėjas yra Lietuvos Respublikos pilietis Kęstas Ramanauskas,
gimęs 1966 m., gyvenantis Kaišiadoryse. Teisme jam atstovavo Kaune
praktikuojantis advokatas R. Girdziušas. Atsakovei Vyriausybei
atstovavo D. Jočienė iš Teisingumo ministerijos.

A. Bylos aplinkybės

Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

Pareiškėjas anksčiau dirbo Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūros prokuroru.

Pareiškėjas teigia, kad 1998 m. pabaigoje ir 1999 m. pradžioje per jo pažįstamą V. S. į jį kreipėsi anksčiau nepažinotas A. Z. A. Z. paprašė jo užtikrinti, kad bus išteisintas trečiasis asmuo ir už tai pasiūlė 3 000 JAV dolerių kyšį. Pareiškėjas iš pradžių atsisakė, tačiau vėliau, A. Z. pakartojus pasiūlymą keletą kartų, sutiko.

Vyriausybė teigia, kad V. S. ir A. Z. kreipėsi į pareiškėją ir tarėsi su juo dėl kyšio savo iniciatyva, iš pradžių nepranešę institucijoms.

Nenustatytą dieną A. Z., kuris iš tiesų buvo specialaus policijos padalinio kovai su korupcija prie Vidaus reikalų ministerijos (STT) pareigūnas, pranešė savo darbdaviams, kad pareiškėjas sutiko priimti kyšį.

1999 m. sausio 26 d. STT kreipėsi į Generalinį prokurorą dėl nusikalstamos veikos imitacijos modelio (toliau – modelis) sankcionavimo.

1999 m. sausio 27 d. Generalinio prokuroro pavaduotojas sankcionavo modelį, pagal kurį V. S. ir A. Z. buvo leista imituoti nusikalstamas veikas: papirkimą (numatytą tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 284 straipsnyje) ir operacijų su pinigais norminių aktų pažeidimą (329 straipsnis).

1999 m. sausio 28 d. pareiškėjas priėmė iš A. Z. 1 500 JAV dolerių.

1999 m. vasario 11 d. A. Z. sumokėjo pareiškėjui dar 1 000 JAV dolerių.

Tą pačią dieną Generalinis prokuroras iškėlė pareiškėjui baudžiamąją bylą dėl kyšio priėmimo (tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 282 straipsnis).

Nenustatytą dieną ikiteisminis tyrimas buvo baigtas ir byla buvo perduota Kauno apygardos teismui.

2000 m. liepos 18 d. Generalinio prokuroro pavaduotojas leido Kauno apygardos teismo teisėjui atskleisti modelio vykdymo detales “tiek, kiek tai neprieštarauja [asmenų ir institucijų, vykdyusių modelį,] interesams”.

2000 m. rugpjūčio 29 d. Kauno apygardos teismas pripažino pareiškėją kaltu priėmus 2 500 JAV dolerių kyšį iš A. Z. (tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 282 straipsnis) ir paskyrė jam 19 mėnesių ir 6 dienų laisvės atėmimo bausmę. Teismas nustatė, kad A. Z. perdavė pareiškėjui kyšį dviejų jų susitikimų 1999 m. sausio 28 d. ir vasario 11 d. metu už pažadą, jog pareiškėjas atliks palankius veiksmus trečiajam asmeniui iškeltoje baudžiamojoje byloje. Teisme buvo patvirtinta, kad A. Z. užmezgė ryšius ir tarėsi su pareiškėju padedant V.S. Teismas šias išvadas padarė daugiausia remdamasis A. Z. duotais parodymais ir slaptais jo pokalbių su pareiškėju įrašais. Teisme taip pat buvo apklaustas liudytojas A. P. – prokuroras, dirbęs toje pačioje prokuratūroje, kaip ir pareiškėjas, kuris tik patvirtino, kad pareiškėjas dirbo su trečiajam asmeniui iškelta baudžiamąja byla. Bylos nagrinėjimo teisme metu V.S. nebuvo apklaustas. Teisme buvo perskaityti jo

parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo pareigūnams, tačiau priimdamas nuosprendį bylą nagrinėjęs teismas jais nesirėmė.

2000 m. spalio 26 d. Apeliacinis teismas, išnagrinėjęs pareiškėjo apeliacinį skundą, paliko nuosprendį nepakeistą. Tą pačią dieną pareiškėjas buvo suimtas.

2000 m. lapkričio 23 d. pareiškėjas pateikė kasacinį skundą, *inter alia* teigdamas, kad V. S. ir A. Z. sukurstė jį priimti kyšį ir kad V. S. nebuvo apklaustas nagrinėjimo teisme metu.

Galutinės Aukščiausiojo Teismo nutarties data nėra aiški. Teismui pateiktame nutarties nuoraše nurodyta, kad ji buvo priimta 2001 m. sausio 23 d., tačiau pareiškėjas ir Vyriausybė (savo pozicijoje) teigia, kad iš tiesų nutartis buvo priimta 2001 m. vasario 27 d.

2001 m. sausio 23 d. nutartimi Aukščiausiasis Teismas atmetė pareiškėjo kasacinį skundą, *inter alia* teigdamas:

„Byloje nėra duomenų, kad [pareiškėjo] valios laisvė būtų eliminuota ar kitaip suvaržyta, kad jis neturėtų kito pasirinkimo, kaip tik savo elgesiu pažeisti įstatymą. A. Z. nei reikalavo, kad [pareiškėjas] atliktų veiksmus kyši duodančio asmens naudai, nei grasino [pareiškėjui]. Buvo žodžiu išreikštas prašymas padėti nutraukti [trečiojo asmens] bylą <...> K. Ramanauskas suprato prašymo neteisėtumą <...> [ir] apygardos teismas pagrįstai pripažino jį kaltu <...>

[Pareiškėjas] abejoja [modelio] teisėtumu <...> ir teigia, kad byloje esąs akivaizdus specialiųjų tarnybų pareigūnų kurstymas priimti kyšį <...> [Pagal įstatymą] modelis negali būti sankcionuojamas, nesant duomenų apie rengiamą ar daromą nusikaltimą. Taigi modelis negali būti sankcionuojamas tam, kad sukurstyti asmenį ar asmenis daryti nusikaltimą. Jei modeliu kurstoma padaryti nusikaltimą, toks modelis yra neteisėtas, [ir] teismas negali laikyti [jo] įrodymu <...> Modelis gali būti sankcionuojamas ir taikomas tada, kai asmuo rengiasi ar pradėjo daryti nusikaltimą ir prokurorui pateikiama tokios medžiagos <...> Iš bylos medžiagos matosi, kad [V.S. A.Z.] į [institucijas] kreip[ė]si po to, kai įvyko K. Ramanausko [pirmieji] susitikimai su [jais] ir iš esmės buvo susitarta, kad už 3 000 JAV dolerių K. Ramanauskas atliks pageidaujamus veiksmus <...> Tuo būdu modeliu tik buvo prisijungta prie prasidėjusios nusikalstamos veikos. <...>

[...] byloje nėra duomenų, kad V. S. būtų specialiųjų tarnybų bendradarbis <...> [A. Z.] specialiųjų tyrimų tarnyboje dirba policininku-vairuotoju. Tačiau tai nereiškia, kad jis negali turėti savo privačių interesų. Byloje nėra įrodymų, kad tardamiesi su K. Ramanausku <...> [V. S.] ir [A. Z.] veikė pagal teisėsaugos institucijų užduotį. Iš kitos pusės, <...> duodami [K. Ramanauskui] pinigus, [V. S.] ir [A. Z.] jau veikė pagal teisėsaugos institucijų užduotį.

Kolegija konstatuoja, kad nusikaltimo provokacija yra artimas kurstymui, tačiau ne tapatus reiškinys. <...> Provokacija – tai asmens kurstymas padaryti nusikaltimą, tikslu vėliau susidoroti su juo, <...> patraukiant <...> baudžiamojon atsakomybėn už jo padarytą veiką. Moralės požiūriu provokacija yra smerktinas elgesys, tačiau nei galiojantys baudžiamieji ir baudžiamajo proceso įstatymai, nei 1997 m. gegužės 22 d. LR Operatyvinės veiklos įstatymas nevaržo termino „provokacija“. <...> [Įstatymas] nenumato, kad provokacija būtų aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę asmeniui, dėl provokacijos padariusiam nusikaltimą. <...>

Dėl [V. S.] ir [A. Z.] veiksmų iki nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio patvirtinimo teisinio vertinimo, <...> byloje yra prieštaringi duomenys apie tai, kas buvo kyšio davimo ir priėmimo iniciatorius, kas sukurstė duoti ar priimti kyšį. [Anot V. S.,]...

po jo kreipimosi į K. Ramanauską pagalbos dėl bylos [trečiajam asmeniui] nutraukimo K. Ramanauskas pirmas užsiminė, kad reikalas gali būti sutvarkytas už 3 000 JAV dolerių. [Anot A. Z.,] <...> K. Ramanauskas pasakė, kad bylos nutraukimas kainuos 3 000 JAV dolerių. Pats K. Ramanauskas savo parodymuose teigė, kad [V. S.] jo paklausė, ar užteks už bylos nutraukimą 3 000 JAV dolerių. Taigi šioje situacijoje negalima vienareikšmiškai teigti, kas buvo papirkimo iniciatorius ir daryti išvadą, kad [V. S.] ar [A. Z.] sukurstė K. Ramanauską priimti kyšį. <...> Vienareikšmiškai galima teigti tik tai, kad iniciatyva kreiptis į K. Ramanauską dėl pagalbos nutraukiant bylą [trečiajam asmeniui] ėjo iš [A. Z.].

Kartu kolegija laiko, kad [pareiškėjo] elgesio teisiniu vertinimu neturi reikšmės, kas konkrečiai palenkė ar kitaip sukurstė asmenį priimti ar duoti kyšį. Kurstymas padaryti nusikaltimą yra viena iš kelių asmenų bendro dalyvavimo padarant nusikaltimą formų. Pagal baudžiamosios teisės bendrininkavimo teoriją kurstymas yra priešinga teisei bendrininkavimo rūšis <...>. Asmuo, sukurstytas ir vėliau padaręs nusikalstamą veiką, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kaip nusikaltimo vykdytojas <...>. Minėtoje byloje, net jei laikytis nuostatos, kad K. Ramanauskas [V. S.] ir [A. Z.] buvo sukurstytas priimti kyšį, toks kurstymas buvo padarytas pasiūlymo forma. K. Ramanauskui nebuvo grasinta, jis nebuvo šantažuojamas, taigi jis galėjo (ir turėjo) atsisakyti priimti nusikalstamą pasiūlymą. <...> Šiuo atveju iš pačio K. Ramanausko parodymų darytina išvada, kad jis suprato prašomų atlikti veiksmų esmę ir sąmoningai sutiko[priimti kyšį] <...>.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad kyšininkavimo kaip nusikaltimo specifika yra ta, kad darant šį nusikaltimą neišvengiamai viena pusė yra kurstytojas. Valstybės pareigūnas, prašantis kyšio, yra kurstytojas [tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso, BK] 284 str. prasme, nes jis kursto duoti kyšį, t. y. padaryti nusikaltimą, numatytą BK 284 str. [Asmuo], siūlantis kyšį, visada yra kurstytojas BK 282 str. prasme, nes savo pasiūlymu jis kursto valstybės pareigūną priimti kyšį, t. y., padaryti nusikaltimą, numatytą BK 282 str. <...> ir kyšio davėjas, ir kyšio priėmėjas turi valios laisvę, <...> vieno iš elgesio variantų pasirinkimo galimybę. Ir jei asmuo, turėdamas galimybę nepasiduoti kurstymui, sąmoningai pasirenka nusikalstamą elgesio variantą, jis pagrįstai traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, nepaisant pašalinės įtakos jo apsisprendimui <...>.“

2002 m. sausio 31 d. pareiškėjas buvo paleistas lygtinai.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika

Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika pateikta nutarime dėl priimtino byloje *Bendžius prieš Lietuvą* (2005 m. balandžio 26 d. nutarimas, Nr. 67506/01).

SKUNDAI

1. Remdamasis Konvencijos 6 ir 8 straipsniais pareiškėjas skundėsi, kad valdžios institucijos, veikdamos per slaptuosius agentus V. S. ir A. Z., sukurstė jį padaryti nusikaltimą, todėl jis buvo neteisingai nuteistas dėl kyšio priėmimo.

2. Remdamasis Konvencijos 6 straipsniu pareiškėjas taip pat skundėsi, kad teismai buvo šališki, kadangi priėmė tiek vidaus teisės, tiek Konvencijos požiūriu netinkamus sprendimus.

3. Galiausiai, remdamasis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi ir 3 dalies d punktu, pareiškėjas skundėsi, kad buvo pažeistas šalių lygybės principas bei jo gynybos teisės, kadangi bylos nagrinėjimo teisme metu vienas iš dviejų slaptųjų agentų, V. S., nebuvo apklaustas nei teismų, nei bylos šalių.

TEISĖ

1. Pareiškėjas tvirtino, kad jis buvo sukurstytas padaryti nusikaltimą, todėl buvo pažeista jo teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą, įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, kurioje, kiek tai reikšminga, numatyta, kad:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens <... > jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą <...> teisingai išnagrinėtų <...> nepriklausomas ir bešališkas teismas <...>.“

Pareiškėjas taip pat skundėsi, kad sukursčius jį padaryti nusikaltimą, buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, kuriame, kiek tai reikšminga, numatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus <...> gyvenimas <...>.“

2. Valdžios pareigūnai neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje <...> siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, <...>.“

Vyriausybė teigė, kad, Teismas nėra „ketvirtosios instancijos teisminė institucija“, todėl pareiškėjo skundai, susiję daugiausia su fakto ir vidaus teisės taikymo klausimais, nepriklauso jo kompetencijai.

Vyriausybė tvirtino, kad bet kuriuo atveju institucijos nekurstė pareiškėjo ir kad modelio taikymas šioje byloje nepažeidė 6 straipsnio. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė pabrėžė, kad V. S. ir A. Z. kreipėsi į pareiškėją ir derėjosi dėl kyšio savo pačių iniciatyva, dar prieš pranešdami apie tai institucijoms. Vėliau, siekiant apginti svarbius visuomenės interesus, modelis buvo sankcionuotas remiantis A. Z. pateikta informacija apie pareiškėjo ketinimą priimti kyšį. Sankcionuodamos ir įgyvendindamos modelį institucijos siekė tik „prisijungti“ prie nusikalstamų veikų, dėl kurių pareiškėjas buvo susitaręs su V. S. ir A. Z., veikusiais savo pačių iniciatyva „kaip privatūs asmenys“. Negalima laikyti institucijų atsakingomis už jokių V. S. ir A. Z. veiksmus, kuriuos šie atliko iki modelio sankcionavimo. Vyriausybės nuomone, institucijos netaikė

pareiškėjui jokio netinkamo spaudimo, taigi nusikaltimas būtų buvęs padarytas ir be institucijų įsikišimo. Darytina išvada, kad, priešingai nei byloje *Teixeira de Castro prieš Portugaliją* (no. 25829/94, 1998-06-09, ECHR 1998-IV, §§ 34–39), šiuo atveju nebuvo kurstymo įvykdyti nusikaltimą.

Pareiškėjas teigė, kad dėl tariamo sukurstymo buvo pažeista jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Pareiškėjo nuomone, pakanka paminėti tai, kad, kaip savo nutartyje patvirtino Aukščiausiasis Teismas, A. Z. iš tiesų buvo STT pareigūnas, sukurstęs pareiškėją priimti kyšį. „Prisijungdamos“ prie A. Z. sukurstytų nusikalstamų veikų, institucijos turėjo prisiimti visą atsakomybę už jo iniciatyvą. Pareiškėjas tvirtino, kad jis nebūtų padaręs nusikaltimo, jei nebūtų įsikišusios institucijos. Be to, pareiškėjas skundėsi, kad vidaus teismai tinkamai neišnagrinėjo klausimo dėl institucijų atsakomybės už padėjimą ir kurstymą padaryti išprovokuotą nusikaltimą. Pareiškėjas teigė, kad todėl jo bylos nagrinėjimas nebuvo „teisingas“ ir buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis.

Atsižvelgdamas į šalių pateiktas pastabas dėl šios pareiškimo dalies pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, Teismas mano, kad joje keliami sudėtingi fakto ir teisės klausimai, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo bylos esmės nagrinėjimo. Todėl ji negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

Ta apimtimi, kuria pareiškėjas pateikia tokį patį skundą dėl neteisingo nuteisimo tariamai sukursčius jį padaryti nusikaltimą pagal Konvencijos 8 straipsnį, Teismas nemano, kad šį klausimą būtina nagrinėti atskirai pagal minėtą nuostatą.

2. Dėl pareiškėjo teiginio, kad teismai buvo šališki, Teismas pastebi, jog pareiškėjas ginčijo teisėjų kompetenciją vykdyti įstatymuose numatytas funkcijas. Tačiau pareiškėjas nepateikė jokių įrodymų, subjektyviu ar objektyviu požiūriu patvirtinančių vidaus teismų nešališkumo stoką Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu (žr., priešingai, sprendimą *Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, 2000-10-10, §§ 30–38; ECHR 2000-X).

Todėl ši pareiškimo dalis yra aiškiai nepagrįsta ir turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

3. Pareiškėjas taip pat teigė, kad buvo pažeistas šalių lygybės principas ir jo gynybos teisės, nes bylos nagrinėjimo teisme metu nei teismai, nei bylos šalys neapklausė V.S., vieno iš dviejų slaptųjų agentų byloje. Šiuo atžvilgiu jis teigė, kad buvo pažeista 6 straipsnio 1 dalis ir 3 dalies d punktas, kuriame numatyta:

„3. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises:

<...>

d) pats apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tokiomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams;
<...>.“

Vyriausybė teigė, kad šioje nuostatoje savaiame negarantuojama absoliuti teisė apklausti kiekvieną liudytoją. Pareiškėjo pateiktų argumentų nepakako, kad teismai apklaustų V. S., atsižvelgiant į tai, jog byla nagrinėjęs teismas negrindė nuosprendžio V. S. teiginiais. Be to, buvo neįmanoma apklausti V. S., nes buvo nežinoma jo gyvenamoji vieta. Bet kuriuo atveju, teismai nuteisė pareiškėją remdamiesi kitais jo kaltę pagrindžiančiais įrodymais, ypač A. Z. parodymais ir jo pokalbių su pareiškėju įrašais, kuriuos pareiškėjas turėjo galimybę ginčyti viešame teismo posėdyje. Todėl bylos nagrinėjimo metu nebuvo pažeistas nei rungimosi principas, nei pirmiau minėta Konvencijos nuostata.

Pareiškėjas nesutiko, teigdamas, kad iš tiesų pareiškėją su A. Z. supažindino V. S., kuris buvo pagrindinis asmuo tariamai sukurstant priimti kyšį. Kad V. S. seniai buvo slaptas institucijų informatorius patvirtino tai, kad byloje jis buvo įgaliotas veikti kaip policijos slaptasis agentas. Pareiškėjo teigimu, V. S. parodymai būtų turėję lemiamą reikšmę nustatant, ar jis buvo sukurstytas padaryti nusikaltimą. Institucijoms neužtikrinus liudytojo dalyvavimo bylos teisminiame nagrinėjime, buvo pažeista pirmiau minėta Konvencijos nuostata.

Atsižvelgdamas į šalių pateiktas pastabas, Teismas mano, kad šioje pareiškimo dalyje keliami sudėtingi fakto ir teisės klausimai, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo bylos esmės nagrinėjimo. Todėl ji negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

Skelbia priimtinu, iš anksto nenuspręsdamas dėl bylos esmės, pareiškėjo skundą pagal Konvencijos 6 straipsnį dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo dėl tariamo sukurstymo padaryti nusikaltimą ir dėl galimybės apklausti V.S. teisme nesudarymo;

Skelbia likusią pareiškimo dalį nepriimtina.

S. NAISMITH
Kanclerės pavaduotojas

A.B. BAKA
Pirmininkas